

Fugler i jordbrukets kulturlandskap

Av Christian Pedersen

I 1998 startet vi 3Q-programmet (Tilstandsovervåkning og resultatkontroll i jordbrukets kulturlandskap) ved Skog og landskap. Hovedmålet med programmet er å etablere et godt faktagrunnlag for å kunne vurdere om vedtatte miljømål er oppnådd og å gi beslutningsgrunnlag for justering av mål, virkemidler og tiltak. 3Q-programmet fokuserer på indikatorer som sier noe om arealtilstand, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer. Blant indikatorene for biologisk mangfold er overvåkning av fugl. Overvåkingen av fugler skal resultere i data for hvordan de ulike fugleartenes bestandsstørrelse og utbredelse i jordbrukslandskapet endrer seg over tid og knytte dette til arealbruk og arealendringer.

3Q-programmet baserer seg på overvåking av et utvalg 1km² store flater som gjenspeiler fordelingen av jordbruksareal i Norge. Dette medfører at tettheten av flatene er størst i områder med høy andel av dyrket mark. På et tilfeldig utvalg av disse 3Q-flatene overvåkes fugler på til sammen 143 flater fordelt over hele landet (Figur 1). Fugleregistreringene blir gjennomført ved 9 tilfeldig plasserte punkter på de 1 km² store 3Q-flatene. Punkter som falt i vann eller andre utilgjengelige areal ble flyttet til nærmeste tilgjengelige kantareal, der det var mulig. Det ble satt som krav at minimum 6 av de 9 takseringspunktene måtte være mulig å gjøre observasjoner fra for at flaten skulle inkluderes i overvåkingen.

Løvsangeren er den klart vanligste arten både i utbredelse og antall hekkende par. © Foto: Svein Grønvold

Registreringer i hekkesesongen

Fugletakseringene gjennomføres en gang per hekkesesong, i tidsrommet etter at trekkfuglene har etablert seg men før territoriehevdningen avtar. Registreringene utføres av personer fra Norsk Ornitologisk Forening. På hvert punkt på flata blir det gjennomført en observasjonsperiode på 5 minutter. I løpet av denne perioden registreres alle par av hver art. Et par defineres som: En hann hørt eller sett, et par observert, en enkelt hunn observert, et kull flygedyktige unger, eller reir av året.

De vanligste fuglene i kulturlandskapet

I perioden 2000 – 2008 er det observert 39 371 hekkende par og det er registrert 153 fuglearter på de til sammen 143 3Q-flatene.

Løvsanger er den klart vanligste arten i kulturlandskapet, med høyest antall hekkende par (4687 par) og størst utbredelse på 3Q-flatene (100 prosent av flatene). Gråtrosten får sølvplassen sammenlagt etter tredjeplass i antall hekkende par registrert (3415 par) og andreplass i utbredelse på 3Q-flatene (97,9 prosent av flatene).

RETURADRESSE:

Skog og landskap,
Postboks 115,
1431 Ås

B

NORGE

P. P.

www.skogoglandskap.no, tlf: 64 94 80 00, Redaktør: Camilla Baumann, Produksjon: Svein Grønvold, Grønvolds Bildebyrå, Trykk: Follotrykk AS 2011, Opplag 3000

Fiskemåka er oppført på rødlista som nær truet. Den bestandsøkningen man ser i bynære strøk er ikke nok til å kompensere for nedgangen ellers i landet.

Foto: Hans Petter Kristoffersen

Kråka er den vanligste kulturlandskapsarten. Foto: Hans Petter Kristoffersen

Bokfinken ender da på den siste pallplassen med henholdsvis sølv i antall hekkende par (3833 par) og fjerdeplass i utbredelse (95,8 prosent).

Blant det som er definert som kulturlandskapsarter er det gulspurven som er blitt registrert med flest antall hekkende par (1441 par og 76,6 prosent av flatene). Men det er kråka, en typisk generalist blant kulturlandskapsartene, som har størst utbredelse og derfor må sies å være den vanligste kulturlandskapsarten (1217 par og 96,5 prosent av flatene).

Også rødlistede arter

Det er observert 32 rødlistede arter blant de registrerte fuglene, samt 8 arter som tidligere var på lista. De vanligste er sanglerke, stær og fiskemåke og alle er i kategorien NT (nær truet) på den norske rødlista 2010. Rødlistede arter er arter som viser en negativ bestandsutvikling og krever spesiell oppmerksomhet. 7 av artene er såpass vanlige på 3Q-flatene at det er mulig å fange opp utviklingen til disse fuglene i overvåkingen.

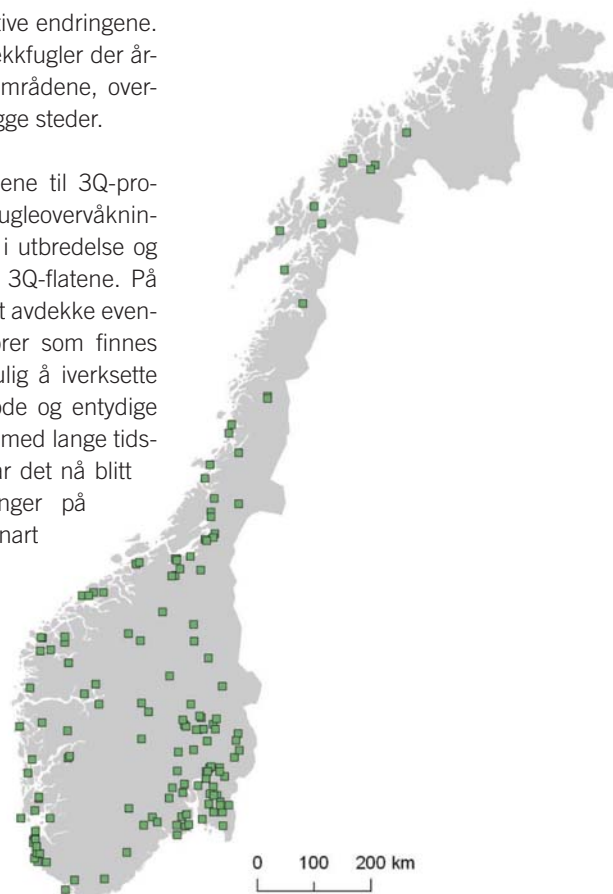
Det er viktig å huske på at en art kan være vanlig selv om den ikke finnes over hele landet. Ofte er det de såkalte generalistene som har stor utbredelse. At en art forekommer sjelden, betyr ikke at den er truet eller utsatt. Men hvis en art har negativ utvikling over tid, kvalifiserer det til bekymring. Det er her overvåkingen i 3Q-programmet kommer inn.

Hvilke muligheter ligger i fugleovervåkingen i 3Q?

Mange fuglearter som finnes i kulturlandskapet sliter i Europa – så også i Norge. Overvåkningsprosjekter i flere land rapporterer de samme negative trendene i både utbredelse og antall. Det er ikke alltid lett å finne årsaken til de negative endringene. Dette gjelder spesielt for trekkfugler der årsakene kan ligge i hekkeområdene, overvintringsområdene eller begge steder.

En av de viktigste oppgavene til 3Q-programmet når det gjelder fugleovervåkingen, er å knytte endringer i utbredelse og antall til arealendringer på 3Q-flatene. På den måten kan programmet avdekke eventuelle negative årsaksfaktorer som finnes i Norge og som det er mulig å iverksette tiltak mot. For å oppnå gode og entydige estimater er det nødvendig med lange tidsserier. I 3Q-programmet har det nå blitt gjennomført tre registreringer på flere av flatene og det vil snart bli mulig å si noe om de første endringstendensene for fuglearter som befinner seg i jordbrukets kulturlandskap.

Figur 1: Oversikt over fordelingen av de 143 3Q-flatene der det gjennomføres fugleregistreringer.

Les mer om 3Q på:

www.skogoglandskap.no

Kontakt forfatteren:

christian.pedersen@skogoglandskap.no